

## עיר ויער במצורה

### במסגרת קריאה מונחית.\*

מאת: צביה בן-שלום

רים של העם הנרדף? משהו כמו אינקוויזיציה? פוגרומים של חמלניצקי? טבח חברון? או אולי עוד יותר גרוע — מין "סטאלאג" דמיוני, סיפורי זוועה נוסח היצ'קוק? האם הם מסוגלים להאמין

\* מתוך "חותם" שבעון של על-המשמר מס' 16 (223) אפריל 1974  
שלום חולבסקי 'עיר ויער' במצור' הוצאת "מורשת" תשל"ג.

לעמוד בפני כיתה ח' זה קצת כמו לעמוד בפני בית-דין של מושבעים: אתה הוצה להאמין שכוונותיהם טובות, אך הספק מכרסם בליבך האם יבינו את אשר תאמר. כתבת ספר שכולו אמת היסטורית צרופה, העתקת על הנייר זכרונות שנחרתו באש והם עדיין שותתים דם, עדיין כואבים, עדיין גורמים לסיוטים. מהו ספרך זה בשבילם — השופטים בני ה-14? עוד פרק בהיסטוריה ארוכה ורבת ייסור

נכתב במלחמה עצמה, כפרקי יומן, כמו יומנה של אנה פרנק, כי יש בספר הרבה פרקים קטנים.

שלום משיב כי הספר נכתב בשנתיים-שלוש האחרונות, אך הפרטים הקטנים היו בזכרונו 30 שנה. ונמצאות ברשותו עדויות כתובות — כגון מכתבים מהגטו... **ישראל** רוצה לדעת האם הבונקרים שבהם הסתתרו היהודים היו בנויים בגטו או שנבנו אחרי שהגטו הוקם, ובאילו מכשירים? **יורם** קורא ממחברת שאלה מסוגנת: "האם אותם הבחורים שפעלו במסגרת המחותרת הציונית לא יכלו לתחזיר בלב העם את תודעת ההתגוננות מיום פלישת הגרמנים?"

שלום מסביר שגם הנוער החלוצי לא היה ערוך מראש ונאלץ ללמוד את המציאות בדרך הקשה. הבונקרים חלקם היו מרתפים, חלקם נחפרו במעדרים וביד יים... **אפרת** שואלת מה היתה ההרגשה כשהלך למלחמה במדי הצבא הפולני, "האם חשבת להילחם כדי שלא ייכנסו גרמנים לפולין, או כדי להגן על היהודים?"

שלום משיב שיצא להילחם בצורר — צורר היהודים והאנושות כולה, והילדים מרגישים שסולדריות-של-לוחמים לא היתה הדדית. יהודה שואל: האם היתה שנה בין פרטיזאנים יהודיים ורוסיים? ואם כן — למה?

הכל מסופר בספר, אבל שלום מרחיב את הדיבור על פרשה כאובה זאת.

השאלות הראשונות התייחסו לפרקי הלוחמה, ההתגוננות, הגבורה האקטיבית — אך הביטוי המרתית את דמו של כל צבר גזעי עולה, בכל זאת, על פני השטח: "האם שמעתם — שואלת **ישר**

שכל זה קרה באמת? תשוב רגע, שלום חולבסקי, אלמלא חיית בימים ההם, על הפלאנטה ההיא, אילו נולדת לפני 14 שנה במדינת ישראל — האם היית מאמינית?

"אני מתרגש" — מודה שלום חולבסקי בדרכו לפגישה עם תלמידי כיתה ח' בבית-סממלכתי ע"ש א.ד. גורדון בבתי-ים. — "אינני יודע אם יבנו. האם אני הייתי מאמין? אינני יודע. גם היום, לפעמים, אני חושב שכל זה לא היה אלא חלום של סיוטים".

מנהל בית-הספר, צבי הררי, מקווה שהילדים הבינו את "עיר ויער במצור". במידה שבכלל אפשר להבין את הימים ההם. רק תלמידי כיתה אחת — ח' שניה — קראו את הספר, ותלמידים בודדים מכיתות ח' אחרות. הם יצורפו ל"צוות". כן, הילדים קצת מתוחים לקראת הפגישה עם המחבר. ייתכן שאחדים רשמו את שאלותיהם. שלום מתלבט איך לפתוח. מה לומר בתחילה. לספר משהו? לדבר על הספר? אך בעומדו בפני כ-50 זוגות עיניים נוצצות הוא שוכח את כל הלבטים.

"שמחתי על ההזדמנות להיפגש איתכם. אענה ברצון על כל השאלות וגם לי יש כמה שאלות אליכם. תשאלו אתם ראשונים". הם התכוננו, מן הסתם. הידיים מתרוממות מכל עבר.

**עמי:** האם העם היהודי שישב בגטו היה מודע לדברי היטלר? שלום מסביר שהיהודים ידעו על כוונותיו המוצהרות של היטלר אך לא היו מודעים להן. פשוט לא האמינו לו. לא לקחו אותו ברצינות.

**אביטל:** מתי נכתב הספר ואם הוא

**אלה** — מה קורה ליהודי צ'כוסלובקיה והונגריה? שאין אצלם התארגנות והתגוררות וואם לא חרה לכם שהם הלכו למחנות כמו **צאן לטבח**?"

אך מאוחר יותר, כאשר מתערב המנהל נשואל האם היה, לדעתם, כדאי לכתוב את הספר ולתיתו לקרוא לתלמידים, מפנישים כמעט פולם את הגבורה לעומת השואה.

— היה כדאי לכתוב ולקרוא כי אנחנו בואים את התקופה כפי שמי שחי בה האה אותה ואנו מבינים מה עשו ליהודים ואיך הם התגוננו...

— אנחנו רוצים לדעת איך חיו אחי הים...

— כשמדברים על תקופה זאת מדברים יותר על השמד והרצח ועכשיו אנחנו בואים גם צד אחר. יש אצלנו דיעה שהי יהודים הלכו כצאן לטבח והנה ראינו שהיה גם גוף לוחם.

— הספר עניין אותי כי אני מכירה אנשים שעברו זאת. ההורים שלי. אבל אתה תיארת זאת אחרת וזה עניין אותי. זה הזכיר לי אנשים שהיכרתי ושמעתי עליהם...

שלום מבקש לדעת מה עניין אותם במיוחד בספר.

**יורם**: בעיקר הקטעים על הפרטיזנים, עיקרי הלוחמה, הפרקים על החיים והמרות, תיאורי המאבק.

**יצחק**: הכל עניין אותי כי שמעתי על תקופה זאת מאבי ורציתי להשוות.

**אפרת**: בעיקר מצאו חן בעיני הקטעים שבהם אתה מספר על הרשות של היהודים. על האנטישמיות. כאשר קראתי לא הרגשתי שזה ספר היסטורי, אמנם זה קרה מזמן אבל הרגשתי שזה מציאותי.

**יהודה**: כתבת את הספר בסגנון כזה שכאשר קראתי אותו הרגשתי ממש שאני בתוך הפרטיזאנים.

**עליזה**: חשבתי איך הייתי מגיבה אילו הייתי שם, איך הייתי משתלבת...

**ישראלה**: אהבתי את הפרקים על הילדים. במיוחד על שמעון ישראלי, כי אני מכירה אותו כזמר.

**גילה**: התרגשתי מהפרק על שרגא, הילד שהקריב את עצמו למוען אימו.

הם שואלים שאלות רבות על הילדים בגיטו ועל הילדים בין הפרטיזאנים ותוריים — כיצד ייתכן שאנשים בלי נשק לא התקבלו אל שורות הלוחמים — סתם כך גירשו אותם?

ולא חסרות גם שאלות רגילות, המקור בלות בכל פגישה בין סופר וקוראיו: למה הרבית להשתמש במילים לועזיות? מה משך אותך להיות סופר? מדוע לא תיאר את כל הילדים שהיו בין הפרטיזאנים? והמנהל סוטה נוהמסלול ושואל מה ההבדל בין התקופה ההיא לבין המושגים "עיר ויער" כפי שאנו מכירים אותם היום. גם בתיים היא עיר ורבים נוסעים מדי שבת לפיקניק ליער הרצל. השאלה מקפיצה עשרות ידיים ואיש אינו מתקשה להסביר.

— שכאן אנחנו לא רק תושבי העיר אלא גם אזרחי הארץ וזאת לא ארץ של פולנים או רוסים...

— שכאן אנחנו יותר בטוחים ומאורגנים ויש לנו כוח להילחם...

— שהיום האויב הוא פשוט אויב... — כי אנחנו בתוך המדינה ויכולים להגן על עצמנו...

— שאז ההגנה היתה בגדר מחתרת והיום אנו לוחמים בגלוי...

— שכאן המטרה היא לשמור על המדינה שהיא שלנו ושם כל אחד שמר רק על חייו שלו!

— ששם אם נשארתי בחיים, אפילו הפסדת הכל, זה היה בסדר ואילו כאן אנו חייבים להגן על המדינה ומכאן אי אפשר לגרש אותנו...

שלום חולבסקי מקשה ושואל האם יש גם קשר בין עיר ויער במצור לבין עמידת תנו כאן.

**יורים:** הקשר הוא מטרת קיום.

**אפרת:** כל המלחמות בעולם, הדבר המקשר אותן היא מטרת קיום.

איך מצטיירים בעיניהם יהודי הגטו? ככה-ככה. היו בגטו כל מיני אנשים. היו שהשלימו עם הגרמנים וזכיבוש והיו שלא השלימו עם זה שהיהודים ילכו כצאן לטבח.

**עליזה:** גבורת הלוחמים היתה בהיר-תם מעטים מול רבים וגם בארץ עויינת, בתוך אוכלוסייה אויבת קמו אנשים, והעזו להתקומם נגד המפלצת הנאצית.

**אביטל:** הגבורה של לוחמי הגטאות היתה בזה שהתנגדו לדעת הכלל שחשב

שזה הגורל שלהם. היתה זו העזה להתנגד לדעת הכלל.

**יורים:** האומץ שלהם להתקדם נגד האריה הנאצי למרות כוחם הדל היה כוח רוחני.

**אפרת:** אני מקווה שתסלחו לי, אבל אני לא חושבת שזה אומץ. אדם, כל אדם שיש לו אופי והוא אדם חזק, היה עושה הכל כדי להינצל.

**יהודה:** זו היתה ממש גבורה כי כל העולם היה נגדם.

**נעמי:** כל מה שעשו זאת היתה גבורה כי הם מתו למען קידוש השם...

הפעמון קוטע את השיחה בעיצומה. שלום בקושי מספיק לומר מילים אחדות של סיכום ופרידה. הוא רגוע. השופטים גילו התחשבות, עשו כמיטב יכולתם כדי להבין. הספר קירב אותם אל התקופה, אל אנשיה, אל גיבוריה וקורבנותיה. האם היו מסוגלים גם לחוש את אשר תיארו נקווה שלא. הדור של שלום חולבסקי ל-חם לא רק על נפשו אלא גם כדי שהילדים אשר נולדו בישראל לא יצטרכו — אפילו בתלומות סיוט — להזדהות איתו.